

Историја Срба у Славонији

13.10.2016.

Међу епископијама бивше карловачке митрополије пакрачка епархија је заузимала готово централни географски положај. А данас у великој српској патријаршији која, с малим изузетком, обухвата сав српски православни народ, она се налази на сјеверо-западној периферији.

Њена област наине, пружа се преко цијеле територије између Саве и Драве. Те велике ријеке наше чине уједно јужну и сјеверну границу њену. На западу она граничи са Штајерском, у данашњој дравској бановини, коју од сјеверне Хрватске дијеле ријека Сутла и гора Мацељ. На истоку јој је граница сремска област дринске бановине и осечки срез савске бановине. У ранија времена, током прве половине 18. вијека и тај је срез у више махова, под именом Осечко поље, био у саставу пакрачке епархије и сачињавао је посебан протопопијат или екзархат. Од 1759. године он је стално у границама карловачке архидијецезе.

Политички, цјелокупна област пакрачке епархије налази се у савској бановини и захвата готово сав њен сјеверни и источни дио. Сав тај крај између Саве и Драве називан је, у средњем вијеку и касније, по народном изговору Словинијом; Нијемци, који су Словене називали Виндима, дали су јој име Виндишленд а Мађари и други, у латински писаним документима и књигама, називали су је свагда Сцлавонија. Овај задњи облик имена превладао је и очувао се до данас у имену Славонија за њен источни крај – од рјечице Илове на западу до ушћа Драве у Дунав и Босне у Саву на истоку; или тачније од источних граница бивше бјеловарско-крижевачке жупаније до западних међа раније сремске жупаније.

То је област данашње Славоније, која је све до половине 18. вијека управо до 1746. године до тзв. инкорпорације и обнављања старе пошежке и вировитичке жупаније – названа обично Доњом Славонијом, за разлику од Горње Славоније, данашње сјеверне Хрватске од рјечице Илове до Сутле.

Главни политички и културни центри Горње Славоније били су тада, поред Сиска и Загреба – Крижевци, Копривница и Вараждин; а у Доњој Славонији поред Вировитице и Пожеге – Осијек, Брод и Пакрац. У другој половини 16. и током 17. вијека називана је Доња Славонија још и турском Славонијом, а горња аустријском или хрватском Славонијом.

Турске провале у 15. и 16. вијеку учиниле су да многи Хрвати из Лике, Крбаве, Приморја и сјеверне Далмације стално се уклањали са свог огњишта и настањивали по области Горње Славоније.

Тако се етничка граница Хрватске постепено дизала од Купе, гдје је првобитно била, све више на сјевер према Драви. Загреб је ускоро постао центар нове етничке Хрватске; док су Крижевци, Копривница и Вараждин, чију су област од 1540. године почели знатно насељавати и многобројни Срби, још дуго послје тога, готово читава два вијека, били носиоци старога Словинства.

Јер када је 1542. године цијела Доња Славонија, са Пожегом, Пакрацом и Вировитицом, дефинитивно пала у турске руке, да под њиховом влашћу остане пуних 150 година, Аустрија је у Горњој Славонији помоћу српских ускока основала словинску крајину, као и хрватску крајину у приморским областима старе Хрватске, за одбрану Словиније и Хрватске а с њима и сусједних насљедних аустријских земаља, од Турака. Та крајина названа је касније у 17. вијеку Вараждинским генералатом; а у половини 18. вијека премјештен јој је центар из Вараждина у новоосновани град Бјеловар, који ускоро постаје средиште политичког, просвјетног и културног живота уопште, готово цијеле старе Горње Словиније, данашње сјеверне Хрватске.

Када је карловачким миром 1699. године и Доња Славонија поново ушла у састав Аустро-угарске монархије, одмах су представници разних државних, а нарочито политичких власти, почели све чешће да идентификују стару Словинску крајину или Вараждински генералат са Хрватском, називајући Славонијом само новозадобијену Доњу Славонију. Тако је постепено током 18. вијека, коначно се утврдило име Хрватска и за цијелу област раније Горње Славоније; те пакрачка епархија данас обухвата, углавном, сву Славонију и Хрватску између Саве и Драве.

Народ пак од памтивијека па до прве половине 19. вијека, када је почела снажнија акција систематског школског образовања и народних маса у националном хрватском духу, називао је свагда цијелу горњу Славонију, потоњу бјеловарско-крижевачку и вараждинску жупанију, **Словинијом**, а себе **Словинцима**; док су сусједни Штајерци и други околни народи, нарочито западном дијелу њеном – Загорју и Пригорју, дали име **Безјачка** а народу **Безјаки** или **Безјаци** слично **Шијачкој** и **Шијацима** око Пожеге у Доњој Славонији.

Међутим, када су Срби населили центар Горње Славоније, добила је она још једно ново име – **Вретанија**, што је идентично са **Бретанија** или **Британија** како се у канцеларији пећких патријарха, према старој црквеној традицији, назвала **територија нове српске православне црквене организације, Ускочке или Марчанске епархије, на крајњим сјеверозападним етничким границама српскога народа и православља.**

То име за ову област доста често су употребљавали наши црквени представници и по њима молдавски владари у својим списима од 1609. до 1704. године, а и српски сликари тога времена на иконостасима и антимињима по тој области; док су у исто доба и још нешто касније, до половине 18. вијека, руски владари и црквени представници редовно и ову област, као и Доњу Славонију, називали „српском земљом.“

Расциом или Србијом називан је у 16. и 17. вијеку знатан дио данашње Славоније и на разним европским географским картама тога доба, а нарочито крајеви око Брода, Пожеге и Валпова, у вези са многобројним насељеним Србима по њој и са **задњим српским деспотима из породице Бериславића, који су имали знатне властеоске посједе по Славонији, са центром у Броду на Сави.**

А Турци су сав планински крај између Пожеге и Пакраца до Илове, тзв. Забрђе, назвали **Малом Влашком** или **Малом Србијом**, јер су тај најистакнутији дио своје крајине према аустријској граници населили самим **православним Србима** – око утврђених градова, који су бранили непријатељу приступ у Пожешко поље као средиште церничког или славонског санџака.

Географски састав пакрачке епархије сачињавају простране алувијалне равнице око Саве и Драве, између којих се, средином територија, дижу брежуљци и горски ланци, који се пружају од Мацелъ Горе, са Штајерске границе, у правцу запад-исток, готово непрекидно до Ђакова. Западни дио овог горског ланца обухвата брежуљкаста Било Гора, која се пружа од Калничке Горе, више Крижеваца и Копривнице, са највишим врхом Ријека (307 м), уздуж Подравине према Вировитици и Слатини; а јужно од ње потпуно осамљена лежи, према Посавини, Мославачка Гора (Горња хумка 489 м). Други, источни дио овог горског ланца пружа се средином данашње Славоније од Илове према Срему.

То је Пожешко Горје, чији су саставни дијелови: Пакрачка Гора (Кик 717 м), Дујанова Коса (Црни Врх 865 м), Папук (953 м), Крндија (491 м), Дилъ Гора (Млакино Брдо 471 м), Пожешка Гора (Максимов храст 616 м) и Псуњ (Брезово поље 984 м). Сва ова брда и брежуљци, углавном, обрасли су лијепим шумама; а културе и људска насеља, по правилу, не продиру на веће висине од 300 м, врло ријетко до 350 и 400 м.

Српска насеља по Славонији

Славонија као и Хрватска није трпјела у својим областима никакве друге вјере, сем римокатоличке; па је то и нарочитим законским чланцима утврђено у доба реформације, почетком 16. вијека. Стога је Славонија све до провале Турака потпуно римокатоличка била; иако су по гдје-гдје, а нарочито у пожешким горама, одржавали се потајно још понеки ројеви босанских Богумила.

Прве колоније православних Срба у Горњој Славонији познате су нам већ из прве половине 15. вијека.

То су били **Срби (Расциани)**, које је довео као војничку посаду хрватско-славонски бан Урлих гроф Цељски, пошто се у прољеће 1434. године оженио са Катарином (Катакузином), ћерком српског деспота Ђурђа Бранковића Смедеревца.

Та посада је смјештена била у Цељскове градове: Медведград код Загреба, Раковац код Врбовца, велики и мали Калник код Крижеваца и у Копривницу; а остала је у тим градовима и после убиства Урлихова (1456. године), те је кастелан Катаринин у Медведграду и жупан загребачког поља био Србин из деспотовине – властелин Богавац Милаковић.

У оба калника заповједао је Павле Микшић, са својим Србијанцима, докле год удовица Урлихова, Катарина Бранковићева, није те градове уступила другима.

Број српских војника по тим славонским градовима морао је бити прилично велик, када су старјешине њихове имале значајан утицај и на околину. О томе нас увјерава и једно писмо угарског краља Владислава из 1447. године свима Србима (Расциани) по поменутих градовима: да не узнемиравају грађане и сељане разним теретима и кметским работама...

Нема сумње да је већина тих српских војника која је овамо по свој прилици нежењена дошла, овдје се поженила и засновала породице које су се ту и по околним селима стално настаниле. Зато се од тог доба и помињу око тих градова многи одлични становници са карактеристичним српским презименима, као што су нпр. **Бабини, Банковићи, Борићи, Вучићи, Добренићи, Југовићи, Недељковићи, Милићевићи, Обрадовићи, Познановићи, Радиновићи, Станчићи** и др.

Када су у другој половини 15. вијека попадале једна за другом у турске руке све српске државе и државице на Балкану, тада је све више одличних Срба повећавало властеоске и друге редове народне у Славонији, као и у Хрватској. Ови Срби брзо су измјенили своју православну или богумилску вјеру са римокатоличком вјером земље у коју су дошли; па су полагано етнички се изједначили са старосједиоцима тих земаља – са Славонцима и Хрватима – утичући све јаче не само на дијалект него и на обичаје њихове.

Цељске Србе из Србије, који су се такође поримокатоличили, појачале су крајем 15 вијека (између 1467. и 1470.) нове српске насеобине из Босне и Херцеговине са војводом Владиславом Херцеговићем, сином оснивача Херцеговине херцега Стјепана Вукчића Косаче. Он је добио у Горњој и Доњој Славонији знатна властеоска добра, а нарочито Велики и Мали Калник више Крижеваца. Касније, 1537. године, овај град је одузет од његовог потомка **Николе Валшиног Херцеговића**, кога и краљевске књиге називају **Србином (Расцианус)**, јер је пристао уз Запољу, противника Фердинандова.

Изгледа да је ово херцеговачко насеље које је такође махом римску вјеру примило, имало тада у томе крају и извјесну своју црквену организацију, пошто се 1514. године помиње **Владислав, херцег од светог Саве** као старјешина (праепоситус) цркве свете Богородице код данашњег села Глоговнице под Калником.

Као сусједи његова винограда помињу се опет готово сами **Срби Херцеговци: Братић, Косић, Брдарић, Мартиновић** и др. док се у оближњем селу Потоку, поред **Филиповића, Лукачића** и др., већ 1498. и 1509. године помињу **Јован Сербљин и Ђорђе Орешковић**, за кога се такође наглашава да је **Србин, са додатком трацз, чему је синоним Рац или Рашанин.**

Врло је вјероватно да потомци **Јована Сербљина** и данас живе у породици хрватских сеоских племића **Сербљиновића**, који поред **Љубића, Петровића, Салаића** и др. станују, као римокатолици, у сусједном селу Св. Јелена Корушка код Крижеваца.

У Доњој Славонији морало је у 15. и 16. вијеку до њеног коначног пада под Турке (1543), још и више бити појединих српских колонија, које су такође без православне црквене организације ускоро примиле римокатоличку вјеру и етнички се стопиле са старосједиоцима Словинцима.

Таквих колонија несумњиво је било и на великим имањима **српског деспота Вука Гргуревића, познатог јунака змај-огњеног Вука**, када је он 1469. године добио од краља Матије Корвина град Белу Стену, јужно од Пакраца, и Тотушевину са преко 100 села – дакле, сву Посавину од Сиска до Старе Градишке.

Исти краљ наиме, молио је у једном писму арагонског кардинала, да посредује код папе за дозволу да и он може као што чине Турци, из турских земаља силом изводити народ и насељавати га по опустјелим областима; а из једног другог његовог писма од 12. јануара 1483. године, сазнајемо да је само за посљедње четири године (1479-1483) успио да пресели у јужну Угарску и Славонију већ око 200,000 Срба из Турске.

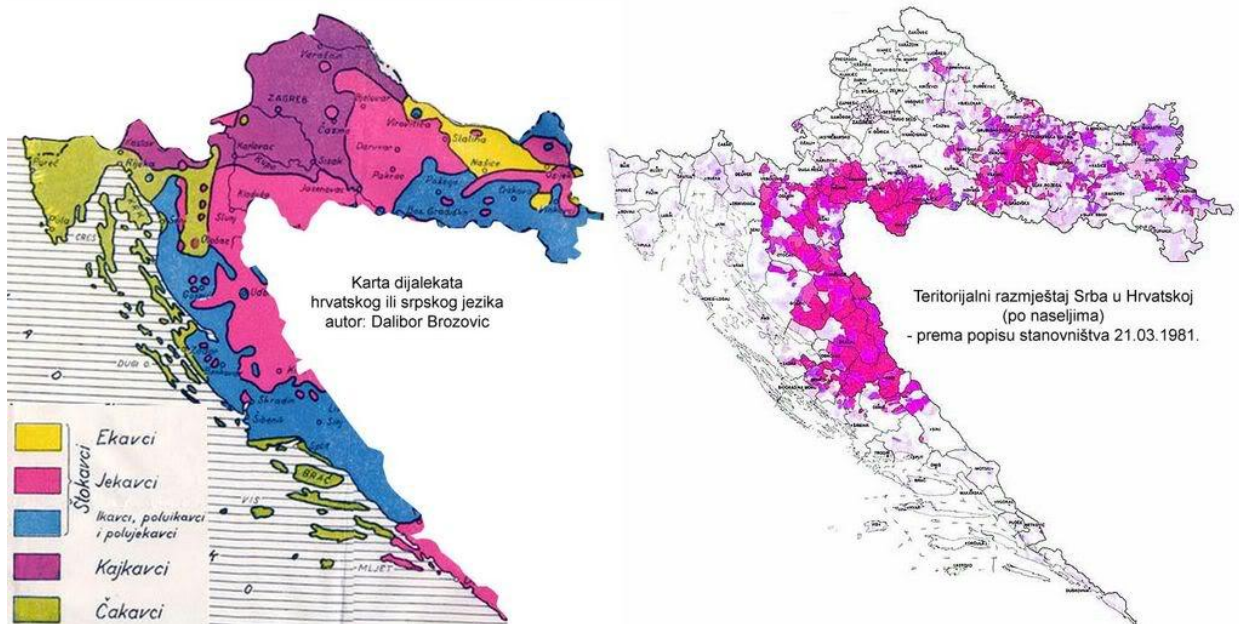
Када је пак почетком 16. вијека знаменита славонска властеоска породица Бериславића, женидбом Иваниша са Јеленом, удовицом посљедњег деспота из династије Бранковића (Јована † 1502) добила достојанство српских деспота (1504) врло је вјероватно да су и они на своја славонска имања, са центром у Броду на Сави, насељавали Србе који су пред инвазијом турском, нарочито послје пада Београда и Купинова у турске руке 1521. године, морали напуштати своја села и имања по сјеверној Србији и Срему. Све је то у још јачој мјери морало бити у доба и послје мохачке битке 1526. године када је деспот Стефан Бериславић од краља одређен био да штити Пожегу од турских пљачкашких чета.

Тада је већ цио тај крај називан **Расциом (Србијом)**. Тако се нпр. у једном писму из 1529. године каже: да је Марија, ћерка посљедњег деспота Јована Бранковића, удовица Фердинанда Франкопана, послје мужевљеве смрти отишла ин **Расциа** – својој мајци Јелени и браћи по матери **српском (рашком) деспоту Стефану и Николи од Брода.**

И у славонској Подравини срећу се српске колоније у то доба.

Прве вијести о Србима у томе крају имамо из 1494. и 1495. године, када су српски деспоти Ђорђе (потоњи владика Св. Максим) и Јован Бранковић освојили лијепи град Ораховицу од херцега Ловре илочнога. Нешто касније, у том крају јавља се још један потоњи светитељ српске цркве – Стеван Шкиљановић. Он је у то доба био кастелан Новиграда, намјесник и управник свих градова Владислава Мореа, најбогатијег властелина у Славонији, коме је Магдалена Ораховичка, удовица херцега Ловре илочнога, донијела у мираз Ораховицу и многа друга имања.

HRVATI (I)JEKAVCI NE POSTOJE

Шкиљановићу је краљ Фердинанд 23. новембра 1527. године даровао властелинства Михољанец и Глоговницу, која су раније припадала **Балши Херцеговићу, унуку херцега Стјепана**. Сачувано је неколико писама Шкиљановићевих од 1530-1535 из града Ораховице у коме је 1530 и 1531 чувана и породица са свим драгоцјеностима **Радослава Челника**, у народној пјесми опјеваног **сремског војводе Рајка**, када се он морао пред Турцима у Славонију уклонити, да се касније настани у Ђуру код **Павла Бакића**.

С њима, а наравно и раније и касније прешло је у тај крај Подравине врло много Срба из Срема; јер главни аустријски вођа Кацианер полазећи 1537. године из Горње Славоније против Турака код Осијека, пише у свом извјештају: како се његови официри надају да ће ондје добро проћи **ein voll Land, die Rätzen njarden uns genug zuführen, auch noch zu uns fallen**.

А тако је по свој прилици остало и кроз цио 15. вијек, када је на једној карти Угарске коју је 1572. године у Амстердаму издао др. Волфганг Ланц, цио крај од Валпова и Ђакова на исток означен је као **Расциа**.

Послије несретне битке код Горјана, недалеко од Ђакова, у којој је погинуо посљедњи српски деспот Павле Бакић 9. октобра 1537. године бранећи храбро Славонију, налазио се на најизложенијем мјесту према Турцима, у Валпову на Драви, као заповједник града поменути Стефан Шкиљановић. Његов посљедњи извјештај од 18. јуна 1540. године гласи: да су се Турци под заповједништвом првога пожешког санџак-бега Арслана упутили према Драви.

Стефан се затим повукао у Шиклош у Барању гдје је ускоро умро. Тамо је послије 1543. године када су Турци и Шиклош освојили, нађено цијелокупно његово тијело у гробу и он је проглашен светитељем. Црква га слави 4. октобра. Он је дакле посљедњи бранилац славонске Подравине.

Послије његове смрти она је убрзо дефинитивно пала под Турке (Валпово 1543, а Вировитица 1552), као што је и славонска посавина, убрзо послвије погибије **предзадњег српског деспота Стефана Бериславића** (1535), коначно дошла под власт турску (Брод и Пожега 1536, Пакрац 1542, а Бела Стена 1543). **Тако је цијела Доња Славонија још прије половине 16. вијека постала турским пашалуком, са сједиштем санџак-бега или паше у Пожеги.**

Горња Славонија је и раније у неколико махова паљена и пљачкана од Турака, а сада је отпочело систематско пустошење цијеле те области са три стране: из Босне и Хрватске, из Доње Славоније и из југозападне Угарске. Прва на ударцу била је стара крижевачка жупанија. И она већ 1543. године броји само 1501 дом способан за опорезовање према ранијих 12,000 таквих домова; а све три жупаније ове области (Загребачка, Вараждинска и Крижевачка) имале су тада заједно тек 10,645 домова. Када је затим 1552. године пала Вировитица, па чак и Чазма, у турске руке, провале турских разбојника и војске учестале су још више, те је такав страх завладао међу словинским кметовима да су многи све напуштали и бјежали у сјеверозападну Угарску, Штајерску и Аустрију; а од оних што осташе многи су се добровољно предавали (отуд тзв. предавци) Турцима и плаћали двоструки данак (Аустрији и Турској), само да би поштеђени били од паљења и робљења.

На тај начин већ за једну деценију пала је порезна снага цијеле Горње Славоније испод половине тако да су све три жупаније 1554. године имале свега тек 4,657 домова, од којих је крижевачкој жупанији припадало само 376 домова. Тако је страшна била катастрофа ове лијепе и доста плодне земље. На срећу, посљедња јача пустошења турска била су од 1591-1593. године када је Хасан паша босански попалио око 26 хрватско-славонских кастела и градова и одвео у ропство на Балкан око 35,000 душа. Од тада је турска сила тргла назад и могло се размишљати о регенерацији опустошених области.

Проблем насељавања опустошених крајева Турци су рјешавали на тај начин што су се залијетали, често и врло дубоко, у сусједне земље, па одатле силом одводили на хиљаде становника и насељавали их по својим спахилуцима у унутрашњости свога царства; а када би успјели да освоје коју сусједну област и помакну границе своје државе напријед, онда су на опустошена огњишта избјеглих или у ропство одведених становника, доводили силом или уз обећање знатних повластица, своје старе поданике из унутрашњих области. При том су, рачунајући на антагонизам између православних и католика, ради ранијих покушаја насилног спровођења уније, нарочито настојали да њихове крајине према римокатоличким државама буду настањене православним Србима или муслиманима. Тако су учинили одмах по освајању Босне према Хрватској и Далмацији, а потом и у Доњој Славонији, по њеном западном планинском дијелу, нарочито више ријечице Илове према Горњој Славонији. У том планинском крају гдје су били најзначајнији погранични градови или кастели, ранији дворови славонске властеле као што су: Бела Стена, Пакрац, Чакловац, Сирач, Ступчаница, Добра Кућа и високо у планини на путу Пакрац – Пожега, тврди Каменград или Каменско (612 м), Турци су одмах по освајању тих градова, по околним селима населили готово искључиво саме православне Србе.

Једини изузетак чинила су два села у близини Пакраца – Бадљевина, која је за вријеме Турака имала само 4 римокатоличке куће, и Дереза, која је раније опустјела и тек 1657. године поново насељена са 16 српских православних и 5 римокатоличких кућа, по свој прилици доведених из Босне. Цио тај западни дио Доње Славоније, од Пакраца до пожешког поља и од суботског града с југа до близу Воћина на сјевер, народ је називао Забрђем а Турци су га назвали **Малом Влашком** и подијелили на пет војводина.

По градовима и замцима становали су само Турци, а тек изузетно пуштана је и по која српска породица у подграђе или варош под градом.

Тако је нпр. у варошу сирачком, поред 40 турских кућа било и 10 српских домова пред ослобађање Славоније крајем 17. вијека. Сви Срби у Малој Влашкој и воћинској нахији као и један дио српских породица у Југовом (Борово-Слатина) и пожешком пољу, нису сматрани као кметови него као нарочита врста војника – као крајишници или мартолози.

Њихова је дужност била да стражаре на Илови и по другим мјестима према вараждинском генералату, и да учествују не само у одбрани своје крајине, него и у свима походима турских чета и војске у сусједне непријатељске области; па су зато од свих кметских работа и давања ослобођени били.

Шта више, и многе српске породице по ораховичкој нахији и Ђаковштини ослобођене су биле од кметских работа, јер су вршиле стражарске дужности по друмовима и шумама или пандурске службе по спахијским селима.

Крајишници су имали и своју специјалну народну војничку организацију, на челу са војводама, агама, јусбашама и одабашама, бешлибашама, харамбашама и кнезовима. А изгледа да је бар за Малу Влашку постојао и један главни војвода над пет осталих војвода.

На сличан начин као Турци, одмах је и Аустрија настојала да осигура своју крајину у Горњој Славонији. О томе се нарочито бринула штајерска властела, којој је последије пада Славоније у првом реду пријетила опасност.

И већ последије тешког пораза Кацианерова, 1537. године код Горјана, почело се одмах радити на оснивању плаћеничких крајишких чета, које ће бар разним разбојничким турским четама спрјечавати дубље продирање у ову област.

Али главни војни заповједник Ханс Унгнад, коме је та организација 1540. године повјерена била, брзо се увјери да се при томе послу не може много ослонити на домаће словинске и хрватске кметове.

Стога је он обавијестио сталеже штајерске да ти људи нису дорасли за борбу с Турцима, па би требало да неко и њих брани; јер: они су навикли само да служе око столова својих господара и пуне подруме и кошеве њихове. Зато предлаже: да се мјесто њих набаве ваљане плаћеничке чете Нијемаца и особито **Срба**, који већ од прије десетак година у знатном броју ускачу из Турске у сењско приморје, Жумберак и Крањску те врло успјешно врше војну службу на оној крајини.

Штајерци одмах усвоје овај приједлог и већ исте године отпоче систематско насељавање српских ускока по Горњој Славонији.

Почетак је учињен са српским ускоцима из Крањске и Жумберка већ марта 1540, а затим маја 1542, када је у крајинску службу узето 400 Срба под управом 12 народних војвода. Ови крајишници размјештени су по тадашњој словинској крајини између градова Копривнице, Крижеваца и Иванића. Многи од њих довели су овамо и своје породице, те их смјестили по склонитим брдским и шумским мјестима у близини својих стражара; док су старјешине њихове населиле се за први мах по сусједним крајевима Штајерске. За овима одмах почеше долазити и ускоци из Доње Славоније и југозападне Угарске.

Њих су у ово доба називали пребјезима, а касније Власима. Тако је већ 1543. године дошао овамо **Марко Томашевић** од Пожеге и **Петар Беседић** – Прибег, сваки са 9 оружаних момака; а из сусједне Угарске дошао је заставник **Павле Бакић** са својима. Нешто касније ускочише из турске Славоније и други међу којима најугледнији бијаху **војвода Иван Маргетић (Расцианус)** и стриц му **Плавша**. Иван је са својих 49 коњаника настанио се око Лудбрега, по селима данашњих српских парохија Болфана и Великог Поганца, те је дао и име селу Иванцу; а Плавша се са своја 53 пјешака населио близу Копривнице гдје се и по њему прозвало једно село – Плавшинци, главно српско село у оном крају и сједиште парохије.

Када је међутим, почетком друге половине 16. вијека, крижевачка жупанија готово сасвим опустјела од учесталих турских провала, при чему су несумњиво много пострадали и новонасељени Срби, јавила се потреба за још већим бројем плаћених крајишника. Стога је 1555. године примљено у службу 6 нових ускочких војвода из Крањске и Жумберка, са преко 200 ускока, те се и број српских становника поново умножио у овој области.

Исте године дошла је овамо из Доње Славоније једна одлична породица од 40 душа, **тројице војвода браће Алексе, Дојчина и Вукмира**; а 1556. године примљен је на рачун њемачких плаћеника и војвода **Ратко Прибег** са 43 пјешака, који се настанише око града Тополовца недалеко од Крижеваца. 1562. године дошло је у подравину, ниже Копривнице, неколико десетина српских породица од **сењских ускока** са 60 оружаних људи, те су послје годину дана пресељени у близину **манастира Лепавине** између Крижеваца и Копривнице.

А 1563. године дошли су овамо, с нарочитим царским повластицама многи **Срби** тзв. Морлаци из сјеверне Далмације и настанили се око Глоговнице под Калником. Најзад 13. јануара 1568. године упућене су из Беча војне власти на славонску крајину, да све српске ускоке из Крањске, или бар оне који то буду хтјели, преселе у Подравину по обронцима Калничке и Билогоре, између Лудбрега, Копривнице и Ђурђевца, а нарочито око Расине; али је то наређење само дјелимично могло да се изведе.

На тај начин већ у другој половини 16. вијека настањено је по Горњој Славонији неколико хиљада Срба са врло видном улогом у тој крајини, када је надвојвода Карло сматрао за потребно да јуна 1576. године упозори земаљску штајерску управу: како **већина војвода на словинској крајини није католичке него ускочке православне вјере (nit Christen, sondern Usskokhen).**

Међутим, још знатно већи прилив српских ускока и прибјега у ову област извршен је у задњој четврти 16. вијека, а нарочито од 1507 до 1600. године.

Појачању тих миграција знатно је допринјела и бручка либела од 1578. године којом је одређено да се плаћеничка војска на словинској крајини знатно повећа. Те сеобе у ово доба биле су већином из турске Славоније; а од сеоба из других крајева знатнија је само она која се збила између 1583 – 1586. године.

Њу је извео **војвода Петар Хасановић**, када је послѣ неуспјелог покушаја да се ослободи Клис од Турака (1583), из средње Далмације ускочило у сењску околину а затим и даље преко 800 породица.

Хасановић је са својима прешао на словинску крајину и настанио се прво око Иванић Клоштра, гдје се својим јунаштвом 1586. године одлично истакао у боју са Алибегом. Потом је примљен у крајишку службу и са својим људима и њиховим породицама, послѣ 1606, послат је на најизложенију крајину код града Ђурђевца у Подравини. Потомци им и данас живе у том крају, по селима парохије Мале Трешњевице, иако су само малена оаза од 750 душа међу римокатолицима.

Јануара 1586. године Михајло барон Секељ и капетан Глобичер извели су прву знатнију сеобу из турске Славоније. Они су на име са својим четама продрле у Малу Влашку, попалили неколико села око Сирча и довели као роба одличног **српског кнеза из тога краја Ивана Пејашиновића**, са преко 100 жена и дјеце. Пејашиновић се затим споразумио са аустријском војном влашћу, повратио се у свој крај 1587. године и оданде извео још 13 задружних породица са једним свештеником и много блага. Све те породице смјештене су око Копривнице и Крижеваца.

Сеобе које је извео из турске Славоније славонски пуковник барон Херберштајн са својим капетанима Лајбахером, Грасвајном и Гласпајхом од 1597 до 1600. године још су знатније; а изведене су по споразуму са народним старјешинама.

Тако је на жељу харамбаше Милије крижевачки капетан Гргур Лајбахер око 10 јуна 1597. године упао у Малу Влашку, попалио Цепидлаке, Дрежник и Кусоње те извео **Милију** и других 117 душа са 1,000 комада марве већином из Кусоња и Ступчанице. Те су породице насељене по Црквеној, Св. Ивану Жабном, Глоговници, Тополовцу, Градецу, Дубрави и Св. Петру Чврстецу.

Сем тих, у исто вријеме стигло је још 16 Срба у Копривницу и 8 у Крижевце. Септембра 1597. године послѣ дугих преговора са народним изасланицима, повео је сам Херберштајн чету од 500 људи, ударио на Подравску Слатину, спалио је и извео из ње и околних мјеста 1,100 Срба са 4,000 глава марве; па је све те исељенике смјестио у Ровиште и по околним селима. С прољећа 1598. године, прешло је у двије групе око 500 душа које су већином смјештене у Великом Поганцу и околини. Августа исте године смјештено је у околини Иванића 146 новонасељених Срба; у октобру је опет прешло 500 душа и насељено око Св. Крижа; а почетком новембра упале су чете из Иванића у Турску према Пакрацу и Пожеги па отуд извели око 350 Срба са њиховим старјешинама **Драгул агом и Вучић агом**.

У септембру 1599. године доселио је Херберштајн неколико српских породица; а 2. октобра довеле су иванићке чете 120 породица са 995 душа и око 3,000 глава стоке. Југово поље поново је опустошено када је копривнички капетан Албан Грасвајн, са својом експедицијом и помоћним четама из Лудбрега и Крижеваца 27. јануара 1600, преко Вировитице и Брезовице, поново напао Слатину коју су Турци били обновили. Том приликом поред Слатине спаљени су: Вукчица, Михољац, Миљено, Бистрица, Мединци и Речица; а све Србе из тих мјеста заједно са њиховим угледним старјешином **Раосавом Цветиновићем** и много блага преселили су у словинску крајину и населили око Копривнице.

Истим путем нешто касније прошао је према Ораховици иванићки капетан Глајспах са помоћним четама из Крижеваца и Петриње, те је из Југова поља и ораховичке нахије извео преко 100 српских породица са 828 душа, од којих је 309 било способно за оружје.

Из тих времена постала су села Дереза и Дерешани код Иванића по селу Дереза код Сирача; Пргомељи код Бјеловара по Пргомељима у планини између Пакраца и Пожеге; а отуд су и Шушњари недалеко од Иванића по истоименом селу код Каменске; Дејановци, Цагинци и Ширинци код Иванића по бившем селу Дејановцима и данас још постојећим Цагама и Ширинцима код Окучана; Цјепидлаке код Болча, по Цјепидлакама код Катинаца више Дарувара; Стари Батињани, данашњи Војаковац, код Крижеваца по једном од истоимених села код Пакраца и Дарувара; Боровљани код Копривнице по Борови код Вировитице, итд.

Тада су потпуно опустјела многа српска села у Малој Влашкој, као нпр. Подборје – данашњи Дарувар и њему околна села Дољани, Миљеновац, Сређани, Карановац, Врбовац, итд., која су била подалеко од утврђених градова Сирача и Ступчанице а на главном ударцу при пролазу из Горње у Доњу Славонију. И када су турци 1660. године поново почели насељавати та села, порасла је била по њима већ велика шума те ју је требало прво окрчити.

Пресељавање Срба из Доње у Горњу Славонију углавном је завршено већ крајем 16. вијека, те се током 17. вијека помињу само још понека пљачкања српских села на турској граници и избављање тек по неколико породица у аустријску крајину.

Тако су нпр. 1602. године крајишници од Иванића продрли према турској Посавини и Цернику, попалили нека мјеста и извели нешто душа; а 1603 једна друга чета продрла је до Ораховице и спалила је; 1622 опљачкане су Цјепидлаке и Бастаји а затим и села у околини Пакраца; 1630 пљачкани су крајеви према Сирчу а 1637 изведена је једна група Срба од 150 душа из Подравине – од Рајина поља и Борове.

Пошто је крајина у Горњој Славонији већ доста густо насељена била, аустријски су цареви забранили да се без њихове нарочите дозволе не смију више Срби у ту крајину пресељавати; али како су погранични капетани према једном извјештају из 1666. године по обичају „из давних времена“ добијали од сваке новодосељене куће по једнога вола или какав други дар то су они врло радо помагали све оне из турске крајине који су изразили жељу да се преселе.

Тако нпр. знамо да је 1651. године уз потпору пограничног заповједника прешло 11 српских породица; а барон Галер када је у августу 1659. године сазнао да двије куће желе преселити се послао им је у помоћ чету од 100 људи да их допрати и заштити од Турака. Од свих тих сеоба најзначајнија је била она коју је 1662. године крижевачки капетан из села Подгораја. Она је бројала 38 домова који су углавном насељени по селу Подгорци више Ровишта.

Разумије се да Турци нису скрштених руку посматрали тако тешка пљачкања и пустошења својих области, већ су настојали да опустошена села поново населе новим становницима из разних својих крајева, а нарочито из сусједне Босне, и да се освете својој бившој раји која је под заповједништвом аустријских официра сва та пљачкања и пустошења изводила. Шта више, 1621. године тражили су будимски и пожешки паша од копривничког и крижевачког капетана да им се поврате сви Срби крајишници јер су они турски поданици, па су стога пограничне страже још боље уређене и утврђене биле. Ипак су Турци успјевали чешће да провале у српска насеља, нарочито око Ровишта и одведу са собом много стоке, пастира, жена и дјеце.

То је било особито од 1618 до 1648. године за вријеме аустријског тридесетогодишњег вјерског рата с протестантима, када су и многи славонски крајишници ратовали по разним далеким ратиштима те Словинска крајина није могла довољно заштићена да буде. А како су и у једној и у другој крајини, поред нешто Нијемаца и Турака били готово искључиво сами Срби, у тим честим четовањима страдало је и изгинуло много нашег народа и на аустријској и на турској страни.

Крај томе међусобном сатирању православних Срба у Славонији за рачун другогачињен је тек миром између Аустрије и Турске у Сремским Карловцима 1699. године када је цијела Славонија, дакле цијела територија данашње пакрачке епархије, дошла под аустријску власт. У великом аустријско-турском рату од 1683 до 1699. године који је претходио карловачком миру, Горња Славонија је била поштеђена директних ратних невоља; а Доња Славонија имала је готово за сво то вријеме да подноси многе грозоте рата и скоро сви дијелови њени, сем високих планинских крајева, били су по неколико година за то вријеме готово сасвим пусти. Знатан дио народа из западне Подравине, Мале Влашке и Посавине пребјегао је већ након турског пораза код Беча 1683. године у вараждински генералат; а нарочито у доба када су Аустријанци почели Вировитицу (1684) и Осијек (1685) освајати.

Неки су остајали само по годину-двје у генералату, а многи и по неколико година; док је такође било доста и таквих који се више никад нису ни вратили на своја стара огњишта.

Са Турцима се у Босну повукло врло мало Срба а из Босне притицало је послије коначног ослобођења Славоније 1691. године врло много нових досељеника који су не само попунили и појачали ранија села него су и сасвим изнова населили многа стара опустошена и основали сасвим нова села, крчећи шуме за куће, поља, ливаде и винограде.

Тако су нпр. Босанци већ 1692. године обновили стара опустошена села: Белановац, Суботски Град, Јагму, Жуберковац и Шаговину; 1693. Белу Стену, Лештане и Бобаре; 1699. Ловску и др.; 1695. из основа су подигли Шибовац а 1700. Уљаник; 1692. основали су Кукуњевац Срби из Хрватске, а 1700. искрчили су шуму и основали село Брестовац код Дарувара Срби из Босне, славонске Посавине и из Хрватске. Таквих примјера могло би се навести читав низ и за остале крајеве.

О насељавању Срба из Србије директно у Славонију имамо само једну вијест која нам каже: да је ускоро послје освајања Ужица, почетком октобра 1688. године изведено око 6.000 душа из ужичке околине и са обала Мораве, те насељено по опустошеним крајевима Славоније. На основу тога и једног извјештаја из 1690. године да је у то доба генерал Капрара населио Србе у Мославини, врло је вјероватно да су ти ужичко-моравски Срби основ данашњим српским парохијама по Мославачкој гори.

А да је за вријеме тога рата могло бити појединачних насеља у Славонији и из источних крајева Србије и западних дијелова Бугарске даје нам основа претпоставки и околност што се нпр. при попису становништва у Пожеги 1702. године међу осталима помињу: **Пиротић** и удовица **Гињица Шиправчанин**; а у оближњем селу Подгорју властелинства Кутјева налазио се у исто вријеме и **Мато Бугаровић**. Сем тога у пакрачкој епархији има и данас неколико породица **које славе као крсно име св. Ђорђа Кратовца (26. маја на дан преноса његових моштију); а он је погинуо и проглашен за светитеља у Софији, гдје су га тамошњи златари први почели да славе као свога патрона.**

Када је 1702. године основан славонски генералат, почело је стално досељавање Срба и у славонску Посавину, како из вараждинског генералата тако и из Баније, Лике и Крбаве. Исти елементи уз сталан прилив Босанаца, населили су и пуне земље на обронцима Мославачке горе и Билогоре, као и сва села између њих од Бјеловара до Илове која је сада постала граница између вараждинског генералата и славонског провинцијала; а касније се та ријечица почела сматрати као међа између Хрватске, некадашње Горње Славоније и Славоније, раније Доње Славоније. Илова је уједно била и граница између раније пожешке, касније пакрачке или славонске епархије и раније Марчанске, касније северинске или хрватске епархије све до 1771. године када су се обе те епископије ујединиле у данашњу пакрачку епархију.

Извор: "СПОМЕНИЦА О СРПСКОМ ПРАВОСЛАВНОМ ВЛАДИЧАНСТВУ ПАКРАЧКОМ"

Др Радослав Грујић (реиздање из 1930. год.) Музеј Српске православне цркве Београд, 1996. године

Извор: magacinportal.org